

**Obraz
literatury
z oblasti
Jeseníků**

Libor Martinek

Libor Martinek

Obraz literatury z oblasti Jeseníků

© Doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D.

ISBN 978-80-908130-4-5 (pdf)

Libor Martinek¹

Obraz literatury z oblasti Jeseníků

Úvod

Prostorově-geografické vymezení tématu naší studie je v souladu se skutečností, že Jesenicko tvoří přirozený region, vzniklý historicky, jako jižní část nízkého knížectví, nikoli pouze administrativně územním plánováním.² Proto zdejší kultura a literatura měla po staletí ke svému rozvoji velmi podobné podmínky, které nebyly výrazně narušeny například industriální přeměnou kraje, jako tomu bylo třeba v oblasti západního Těšínska. Došlo však k radikální proměně v poválečném složení obyvatelstva. Dnes si tedy můžeme oprávněně klást otázku, zda je kultura v oblasti Jeseníků typická něčím, čím by se odlišovala od jiných regionů. Nutně nás musí zajímat, zda čeští spisovatelé, kteří profesně působili a zároveň literárně tvořili na Jesenicku po roce 1945, pociťovali potřebu uvědomění si kulturních a literárních souvislostí s kulturou a literaturou, jež do té doby v regionu již existovala.

Jak připomíná Felix Vodička, základem literární kontinuity je vědomí literárních souvislostí a aktivní využívání těchto souvislostí jako opory nové tvorby. Toto vědomí umožňuje čerpat z podnětů uložených v dílech minulosti a dovoluje chápat již vzniklou tvorbu nejen jako uzavřený celek, ale jako etapu nebo předpoklad k další činnosti. Vědomí souvislostí se neomezuje jen na spojitost dané vztahem k tradici národní literatury, ale i vědomím souvislostí, jež jsou dány vztahem k jiným literaturám, tj. ke světové literatuře.

¹ **Libor Martinek** se narodil se 15. 1. 1965 v Krnově. Vystudoval Pedagogickou fakultu UP v Olomouci, obor čeština – hudební výchova (absolutorium v roce 1989), poté učil na Střední pedagogické škole v Krnově. Od roku 1993 byl odborným asistentem, od roku 2010 je docentem české literatury na Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě, kde v r. 2011 založil Kabinet literárněvědné komparatistiky. V r. 2012 byl jmenován mimořádným profesorem Vratislavské univerzity, kde přednáší dějiny české literatury na Ústavu slovanské filologie. Doktorát z dějin české literatury obhájil na FF Masarykovy univerzity v Brně v roce 2000, doktorát z dějin polské literatury v r. 2005 tamtéž, habilitace v r. 2010 tamtéž; od září 2012 působí jako mimořádný profesor bohemistiky na Ústavu slovanské filologie Vratislavské univerzity. Člen Obce spisovatelů ČR, Obce překladatelů ČR, Těšínsko-zaolžského kola Hornoslezského literárního sdružení s centrem v Katovicích. Autor odborných publikací *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Opava 2004); *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* (Opava 2006); *Region, regionalismus a regionální literatura* (Opava 2007); *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (Kielce 2008); *Současná česká literatura I/1* (Opava 2008); *Identita v literatuře českého Těšínska. Vybrané problémy* (Opava 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. I. díl. Od středověku po interetnické vztahy v literatuře 20. století* (Opava 2009); *Hledání kořenů. Literatura Krnovska a její představitelé. II. díl. Od národního obrození do současnosti* (Opava 2010); *Fryderyk Chopin v české literatuře* (Opava 2013); *Władysław Sikora. Monografie* (Opava 2015); *Identita v literatuře Těšínska. Monografie* (Kielce – Opava 2015), *Henryk Jasiczek. Monografie* (Opava 2016); *Óndra Łysohorsky. Monografie* (Vratislav 2016); *Wilhelm Przewczek. Monografie* (Vratislav 2018); *Paweł Kubisz. Monografie* (Vratislav 2020). Výběrová bibliografie je uvedena na webu Ústavu bohemistiky a knihovnictví. Od r. 2001 žije v Opavě. Tématy Martinkova literárněvědného a literárněhistorického zájmu jsou poválečná česká literatura, česká, německá a polská literatura ve Slezsku od středověku po současnost, literární teorie (se zvláštním zřetelem k polské literární teorii), komparatistika, regionalistika. Kromě historie české literatury se zabývá i česko-polskými literárními vztahy v minulosti a současnosti. Přednášel na několika univerzitách a vysokých školách v ČR, Polsku (Varšava, Poznaň, Katowice, Gdaňsk, Štětín, Vratislav, Lublin, Kielce, Čenstochová) pro studenty a také pro odbornou i laickou veřejnost v ČR, Polsku, SRN, Litvě, Keni, kde rovněž představil svou literární tvorbu.

² Jesenicko tvoří ze správního hlediska okres Jeseník, který pod tímto názvem vznikl v r. 1948 (dříve to byl okres Frývaldov) a trval do r. 1960, kdy byl sloučen se zábřežským a šumperským okresem v okres Šumperk, pak byl znovu obnoven k 1. lednu 1996. Od pojmu Jesenicko je třeba odlišit pojem Jeseníky, v jejichž masivech Hrubého a Nízkého Jeseníku se kromě okresu Jeseník nachází také část okresů Šumperk a Bruntál. Pod pojmem „oblast Jeseníků“ chápeme širší region, tedy jak Nízký, tak Hrubý Jeseník, tedy Jeseníky, avšak do okresu Šumperk většinou již nezasahujeme.

Diskontinuita pak zpravidla neznamena jen negaci principu kontinuity, ale je cestou k nalezení kontinuity nové nebo obnovení kontinuity přerušené.³

Pojetí kontinuity či diskontinuity literárních procesů lze v tomto diskursu také vztáhnout k literatuře z Jesenicka. Po druhé světové válce zde dochází k radikální sociální a ekonomické proměně ve prospěch českého obyvatelstva, které v oblasti dosud nepředstavovalo většinu, neboť zde žilo převážně německé etnikum, jehož intelektuální elita se vyjadřovala v němčině. Proto nemůžeme uvažovat jen o kontinuitě a diskontinuitě literárního vývoje, jako spíše o přerušení a vzájemném nenavazování jazykově odlišných literatur (české a německé, ve středověku také latinské). Vědomí literárních souvislostí v regionální literatuře lze předpokládat ve vztahu k širšímu nadnárodnímu kontinuu i k vlastní literární a jazykově určené tradici. Pro literárního historika tato situace znamená, že si musí položit kvalitativně nové otázky při analyzování literárního vývoje na Jesenicku po druhé světové válce.

Na počátku systematického výzkumu regionální literatury jde o to buď postihnout vývoj literatury, která byla psána v regionu a k němu se zároveň vztahovala v prostorovém a námětovém rámci, nebo reflektovat literaturu vznikající mimo region, ale k regionu se zásadně vztahující, popřípadě kombinovat oba přístupy. Kompozice naší studie kombinuje přístup historický (chronologický), tematický a generační (například řazení autorů podle data narození tam, kde to bylo možné, naopak tam, kde to možné nebylo, preferujeme princip tematický).

Rovněž vztah spisovatele a regionu je velmi variabilní, proto je třeba autory regionální literatury rozdělit do několika typů a respektovat přitom funkční hledisko zařazení autora do regionální literatury a kultury. Zaprvé spisovatel z daného regionu pochází, žil nebo žije v něm, podrobně jej zná a ze svého pohledu pak tyto znalosti uplatňuje ve své vlastní literární tvorbě. Zadruhé autor z regionu nepochází, ale dlouhou dobu v něm žije, nezdíka ve svém díle uplatňuje moment srovnání, například porovnává podmínky původního a nynějšího bydliště apod. Zatřetí autor z daného regionu pochází, ale již dlouho v něm nežije. Při své literární činnosti však využívá poznatků ze života nebo historie regionu, ze vzpomínek na své dětství a dospívání. A konečně začtvrté autor, který daný region jen navštívil, ale určité události nebo poznatky jej zaujaly natolik, že je použil ve svém literárním díle.

Spisovatelé s užší vazbou na region ve své tvorbě mohou napomoci k poznání života, práce, minulosti i současných problémů daného regionu a tyto poznatky pak uměleckou formou zprostředkovávají čtenáři. Takto omezeně chápaný regionalismus v sobě skrývá i jisté nebezpečí uzavřeného pohledu na daný problém bez souvislostí s možnou aktuální situací v národní společnosti. Každé literární dílo je především autorovým subjektivním pohledem na svět a dění v něm, což se odráží v literatuře, kterou označujeme jako regionální.

Dalším metodologickým problémem je to, zda jde vůbec v případě literatury z Jesenicka o tzv. regionální literaturu. Ve *Slovníku literární teorie* Štěpána Vlašína a kol. se píše, že „regionální literatura vychází z původního francouzského *régional*, což v překladu znamená krajový či okrajový. V běžném pojetí zahrnuje všechna díla, v nichž se výrazným způsobem odráží autorův vztah k určitému kraji, k jeho zvláštnostem společenským, kulturním i jazykovým, k jeho etnické i přírodní osobitosti. V užším slova smyslu naopak zahrnuje tu literaturu, která slouží specifickým potřebám určité krajové oblasti a spoluvytváří tak místní kulturní život“⁴. Jako doplnění této definice regionální literatury bych ještě použil vymezení ze Zemanovy *Teorie literatury pro střední školy* coby „literární tvorbu spjatou tematicky, ale zpravidla také souvislostmi vzniku s místem spisovatelova narození, popřípadě pobytu, s jeho oblíbeným krajem – regionem.“⁵ Regionální literatura může podle Zemana

³ Vodička, F. *Struktura vývoje*. Praha: Dauphin, 2. vyd. 1998, s. 162–164.

⁴ Vlašín, Š. a kol. *Slovník literární teorie*. Praha 1984, s. 312–313.

⁵ Zeman, M. *Teorie literatury pro střední školy*. Praha 1992, s. 123.

Tolik ukázka z knihy. Na dalších stránkách knihy se doc. Martinek vyjadřuje v jednotlivých kapitolách na tato témata:

1. Genius loci a literatura Jesenicka
2. Spisovatelé inspirovaní Jesenickem a autoři narození na Jesenicku
3. Čeští spisovatelé inspirovaní Jesenickem a Lázněmi Jeseník v meziválečném období
 4. Epigramatika (pomníky v lázních Gräfenberk)
 5. Němečtí spisovatelé z Jesenicka
 6. Němečtí vlastivědní pracovníci se vztahem k Jesenicku
 7. Próza s tematikou z Jesenicka v poválečném období
 - 7.1 Příběhy s detektivní zápletkou z Jesenicka
 - 7.2 Prózy s přírodní tematikou z Jesenicka a Jeseníků
 8. Zpracování folklorních látek z Jesenicka
 - 8.1 Jesenické pohádky a pověsti M. Kubíčka v kontextu české literatury pro děti a mládež
 9. Spisovatel řeckého původu Sotiris Joanidis
 - 9.1 Řecká menšina v České republice
 - 9.2 K literární a vlastivědné tvorbě Sotirise Joanidise
 10. Básníci inspirovaní Jesenickem
 - 10.1 Autoři střední a mladší generace z Jesenicka
 - 10.2 Některé problémy ediční přípravy Sebraných spisů z autorské pozůstalosti P. Špangera
 - 10.3 „K nebi stoupá dým / K zemi padá déšť“. K písňovým textům skupiny Priessnitz
 - 10.4 Komiks Alois Nebel
 - 10.5 Poezie mladých autorů z oblasti Jeseníků
 11. Autoři inspirovaní Jesenickem a Jeseníky
 12. Žeň graefenbergská – jediný jesenický samizdat
 13. Významná knižní nakladatelství v oblasti Jeseníků
 14. Shrnutí studie Obraz literatury z oblasti Jeseníků
 15. Upozornění autora i editora

Libor Martinek

Obraz literatury z oblasti Jeseníků

Vydalo nakladatelství
Michal Beran – První bruntálské nakladatelství
jako svou 2. publikaci
v roce 2021

ISBN 978-80-908130-4-5 (pdf)

e-mail: info.pbn@centrum.cz
web: pbn.proweb.cz